

JAMHURI YA MUUNGANO WA TANZANIA

BUNGE LA TANZANIA

KAMATI YA BUNGE YA BAJETI

**TAARIFA YA MWAKA KUHUSU UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA KAMATI
KATIKA KIPINDI CHA KUENZIA MWEZI JANUARI, 2017 HADI JANUARI, 2018**

Ofisi ya Bunge
S.L.P 941
DODOMA

02 Februari, 2018

YALIYOMO

1.0	UTANGULIZI.....	1
2.0	UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA KAMATI	2
2.1	TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KWA MWAKA 2016/17 NA MAPENDEKEZO YA MAPATO NA MATUMIZI YA SERIKALI KWA MWAKA WA FEDHA 2017/18	4
2.2	HOJA ZA KAMATI ZA BUNGE ZA KISEKTA ZENYE MASLAHI YA KITAIFA	7
2.3	MPANGO WA MAENDELEO WA TAIFA WA MWAKA 2017/18.	8
2.4	MUSWADA WA SHERIA YA FEDHA WA MWAKA 2017 (THE FINANCE BILL 2017)	9
2.5	MAREKEBISHO YA SHERIA YA BAJETI YA MWAKA 2015 (<i>THE BUDGET ACT 2015</i>)	13
2.6	HALI YA UCHUMI NA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KATIKA KIPINDI CHA NUSU YA KWANZA YA MWAKA WA FEDHA 2017/18 NA MWELEKEO HADI JUNI 2018.	13
2.7	CHANGAMOTO	19
2.8	MAPENDEKEZO YA MPANGO WA MAENDELEO WA TAIFA PAMOJA NA MWONGOZO WA KUTAYARISHA MPANGO NA BAJETI YA SERIKALI KWA MWAKA 2018/19.	21
2.9	MAFUNZO NA SEMINA KWA KAMATI YA BAJETI	22
2.10	VIKAO VYA KAMATI NA WADAU MBALIMBALI WA MASUALA YA BAJETI	23
3.0	MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI	24
4.0	HITIMISHO.....	31

TAARIFA YA MWAKA KUHUSU UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA KAMATI KATIKA KIPINDI CHA KUENZIA MWEZI JANUARI, 2017 HADI JANUARI, 2018

1.0 UTANGULIZI

Mheshimiwa Spika, Kwa niaba ya Kamati ya Bunge ya Bajeti, na kwa mujibu wa Kanuni ya 117 (15) ya Kanuni za Kudumu za Bunge, Toleo la Januari 2016, naomba kuwasilisha Taarifa ya utekelezaji wa shughuli za Kamati kuanzia mwezi Januari, 2017 hadi Januari, 2018.

Mheshimiwa Spika, awali ya yote naomba kutumia fursa hii kukushukuru kwa kunipa nafasi ili niweze kuwasilisha mbele ya Bunge lako Tukufu Taarifa ya mwaka kuhusu masuala mbalimbali yaliyotekelezwa na Kamati katika kipindi husika. Aidha, kupitia Taarifa hii nitaeleza kuhusu uchambuzi wa Hali ya Uchumi na Utekelezaji wa Bajeti kwa kipindi cha nusu mwaka kuanzia Julai hadi Desemba, 2017 na mwelekeo hadi Juni 2018.

Mheshimiwa Spika, tangu kufanyiwa marekebisho kwa Sheria ya Bajeti ya mwaka 2015 na Bunge lako Tukufu, kwa mara ya kwanza Kamati ya Bajeti inawasilisha Taarifa ya mwaka ambayo pia imebeba maudhui ya uchambuzi wa Taarifa iliyowasilishwa Bungeni jana na Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango. Hatua hii ni utekelezaji wa matakwa ya Kifungu cha 56 cha Sheria ya Bajeti ambacho pamoja na kutoa fursa kwa Waziri wa Fedha na Mipango kuwasilisha Taarifa husika (*compliance report*) kinaipa Bunge mamlaka ya kujadili Taarifa hiyo. Hivyo, Waheshimiwa Wabunge watapata fursa ya kujadili Taarifa hii pamoja na Taarifa ya Mheshimiwa Waziri wa Fedha na Mipango iliyowasilishwa jana.

Mheshimiwa Spika, kwa namna ya pekee napenda kutumia fursa hii pia kuwapongeza Wajumbe Watatu kutoka Kamati hii, kwa kuteuliwa na

Mheshimiwa Rais wa Jamhuri ya Muungano wa Tanzania Mhe. Dkt. John Pombe Joseph Magufuli, kushika wadhifa wa Naibu Waziri katika Wizara mbalimbali. Wajumbe hao ni Mheshimiwa Josephat Sinkamba Kandege, Naibu Waziri, Ofisi ya Rais – TAMISEMI, Mheshimiwa Subira Khamis Mgalu, Naibu Waziri wa Nishati pamoja na Mheshimiwa Japhet Ngailonga Hasunga, Naibu Waziri wa Maliasili na Utalii. Kwa niaba ya Kamati napenda kuwatakia kila la kheri katika utekelezaji wa majukumu yao mapya.

2.0 UTEKELEZAJI WA SHUGHULI ZA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha mwaka 2017, Kamati ilitekeleza majukumu yake kwa kuzingatia Sheria ya Bajeti Na. 11 ya mwaka 2015 kama ilivyorejewa Mwaka 2017, Kanuni za Kudumu za Bunge Toleo la Januari 2016, Sera za Kodi, Sheria za Fedha pamoja na Sheria nyingine, taratibu na miongozo mbalimbali iliyopo inayohusiana na masuala ya fedha, kodi na Bajeti katika kutekeleza shughuli hizo. Kamati ilikutana na Serikali, Taasisi, Mashirika, Sekta Binafsi pamoja na wadau wengine ili kupokea Taarifa mbalimbali ambazo Kamati ilizitumia wakati wa kutekeleza majukumu yake na hatimaye kutoa maoni na ushauri kwa Serikali.

Mheshimiwa Spika, zifuatazo ni kazi zilizotekelezwa na Kamati ya Bajeti katika kipindi cha kuanzia mwezi Januari hadi Desemba, 2017:-

- a) Kufuatilia na kusimamia utekelezaji wa Bajeti ya Serikali ya mwaka 2016/17;
- b) Kupitia na kujadili Utekelezaji wa Mpango wa Maendeleo wa Taifa katika kipindi cha mwaka 2016/17;
- c) Kupitia na kujadili kuhusu Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa kipindi cha mwaka wa fedha 2017/18 na hatimaye kutoa maoni na ushauri kwa Bunge;

- d) Kutathmini na kuchambua Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa kipindi cha mwaka 2017/18 yatokanayo na vyanzo vya kodi na vyanzo visivyo vya kodi;
- e) Kupitia na kujadili Utekelezaji wa Bajeti ya Wizara ya Fedha na Mipango kwa mwaka wa fedha 2016/17; pamoja na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hiyo kwa mwaka wa fedha 2017/18;
- f) Kuchambua na kushauri kuhusu Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2017 (*The Finance Act, 2017*);
- g) Kukutana na wadau mbalimbali wa masuala ya kodi na kujadili changamoto mbalimbali zinazowakabili katika utekelezaji wa majukumu yao;
- h) Kupitia na kujadili kuhusu Mwongozo wa kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali kwa mwaka wa fedha 2018/19 na hatimaye kutoa maoni na ushauri wake;
- i) Kufanya uchambuzi kuhusu Sera za kodi, Sera za kifedha na Sera za Kiuhasibu zinazopendekezwa na Serikali;
- j) Kujadili na kutoa maoni na ushauri kuhusu vyanzo vya mapato ya Serikali na mapendekezo ya hatua za kupunguza utegemezi wa kibajeti;
- k) Kutoa ushauri wa jumla kuhusu bajeti ya Serikali kwa Bunge na Kamati za Kudumu za Bunge;
- l) Kuchambua hoja zilizojitokeza kwenye Kamati za Bunge za Kisekta wakati wa kujadili Bajeti za Wizara kwa mwaka 2016/17 kwa ajili ya kuishauri Serikali.

2.1 TATHMINI YA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KWA MWAKA 2016/17 NA MAPENDEKEZO YA MAPATO NA MATUMIZI YA SERIKALI KWA MWAKA WA FEDHA 2017/18

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Bajeti ilichambua na kutathmini utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa mwaka 2016/17 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Serikali kwa mwaka 2017/18.

i. Tathmini ya Utekelezaji wa Bajeti kwa mwaka wa fedha 2016/17

Mheshimiwa Spika, Kwa muhtasari utekelezaji wa Bajeti ya Serikali kwa kipindi cha mwaka 2016/17 unaonesha kuwa Serikali ilipanga kukusanya na kutumia jumla ya **Shilingi bilioni 29,539.6**. kutoka kwenye vyanzo vya ndani na nje. Kati ya fedha hizo **Shilingi bilioni 17,798.1** ni mapato ya ndani ambapo **Shilingi bilioni 15,105.1** yalikuwa mapato ya kodi na **Shilingi bilioni 2,693.01** yalikuwa mapato yasiyo ya kodi. Aidha, Serikali ilipanga kukusanya **Shilingi bilioni 665.4** kutoka katika mapato ya Halmashauri.

Aidha, katika mwaka 2016/17 Wadau wa Maendeleo waliahidi kutoa misaada na mikopo yenye jumla ya **Shilingi bilioni 5,701.7**, kati ya fedha hizo, **Shilingi bilioni 3,600.8** ilikuwa ni misaada na mikopo nafuu ya kibajeti na **Shilingi bilioni 2,100.9** ilikuwa ni mikopo yenye masharti ya kibiashara.

Mheshimiwa Spika, hadi kufikia mwezi Aprili, 2017 Serikali ilikusanya kiasi cha **Shilingi bilioni 20,710.5** sawa na **asilimia 70.1** ya lengo la mwaka la **Shilingi bilioni 29,539.6**. Kati ya fedha hizo mapato ya kodi yalikuwa ni **Shilingi bilioni 11,644.6** sawa na **asilimia 77.1** ya lengo. Mapato yasiyo ya kodi yalifikia **Shilingi bilioni 1,611.0** sawa na **asilimia 59.8** ya lengo. Mapato ya Serikali za Mitaa yalikuwa **Shilingi bilioni 399.3** sawa na **asilimia 60** ya lengo.

Mheshimiwa Spika, Hadi kufikia Aprili, 2017 kiasi cha Shilingi **bilioni 2,340.1** kilikuwa kimepokelewa sawa na **asilimia 65** ya ahadi ambayo ni **Shilingi**

bilioni 3,600.8 za washirika wa maendeleo. Mwenendo wa utoaji fedha za washirika wa maendeleo unaonyesha ni pungufu kwa **asilimia 35** ya fedha yote iliyotarajiwa kutolewa.

Mheshimiwa Spika, Serikali ilipanga kupata Mikopo kutoka katika vyanzo vya ndani kiasi cha Shilingi **bilioni 5,374.3**. Hadi kufikia mwezi Juni 2017, Serikali ilikuwa imekopa mikopo ya ndani jumla ya **Shilingi bilioni 4,715.6**. Hii ni sawa na **asilimia 87.7** ya kiasi kilichopangwa kukopwa kwa mwaka 2016/17. Kiasi hiki **kimepungua** kwa **asilimia 12.3** chini ya kile kilichotarajiwa kukopwa na Serikali kutoka kwenye vyanzo vya ndani.

Mheshimiwa Spika, kuhusu mwenendo wa matumizi ya Serikali, hadi kufikia mwezi Aprili, 2017, Serikali ilitoa mgao wa matumizi wenye thamani ya **Shilingi bilioni 20,036** sawa na asilimia 67.83 ya bajeti ya mwaka kwenda kwenye mafungu mbalimbali kwa ajili ya utekelezaji wa bajeti.

Mheshimiwa Spika, Serikali ilitoa kiasi cha **Shilingi bilioni 4,555.5** kwa ajili ya miradi ya maendeleo (sawa na **asilimia 38.5** ya lengo la **Shilingi bilioni 11,820.5** zilizotengwa kwa ajili ya bajeti yote ya mwaka ya Maendeleo). Kamati ilibaini kuwa moja ya sababu ambazo zilisababisha Serikali kushindwa kutekeleza miradi yake ya maendeleo kwa kiwango kilichokusudiwa ni kwa sababu ya ukosefu wa fedha za kutosha hasa kutoka kwa wahisani na wafadhili wa nje.

ii. **Mapitio ya Mwenendo wa ukuaji wa Uchumi kwa Mwaka 2016/17**

Mheshimiwa Spika, uchumi umeendelea kuimarika ambapo Pato la Taifa lilifikia kiwango cha **asilimia 7.0** kwa mwaka 2016 kama ilivyokuwa mwaka 2015. Hata hivyo, katika kipindi cha nusu ya kwanza ya mwaka 2017 (Januari – Juni), Pato la Taifa lilikua kwa **asilimia 6.8** ikilinganishwa na asilimia 7.7 katika kipindi kama hicho mwaka 2016.

Mheshimiwa Spika, Ukuaji huu ulichangiwa kwa kiasi kikubwa na sekta za habari na mawasiliano **asilimia 13.0**, usafirishaji na uhifadhi wa mizigo **asilimia 11.8**, uchimbaji madini na mawe **asilimia 11.5** na uzalishaji viwandani **asilimia 7.8**. Aidha, Sekta ya Kilimo ambayo inaajiri zaidi ya **asilimia 70** ya Watanzania ukuaji wake umekuwa sio wa kuridhisha ambapo imekua kwa **asilimia 2.1** tu ikilinganishwa na maoteo ya **asilimia 2.9** kwa mwaka husika, ukuaji huu ni mdogo hivyo kuchangia kiasi kidogo katika pato la Taifa ukilinganisha na **asilimia 3.4** mwaka 2015.

Mheshimiwa Spika, mwenendo wa mfumuko wa bei unaonyesha kwamba wastani wa mfumuko huo katika mwaka 2016 umeendelea kubaki katika wigo wa tarakimu moja. Wastani wa mfumuko wa bei kwa mwaka 2016 ulipungua hadi kufikia **asilimia 5.2** ikilinganishwa na **asilimia 5.6** mwaka 2015. Katika kipindi cha Januari hadi Aprili 2017, wastani wa mfumuko wa bei ulikuwa **asilimia 6.4** ikilinganishwa na **asilimia 5.6** katika kipindi kama hicho mwaka 2016. Mwezi Julai hadi December 2017, mfumuko wa bei ulikuwa asilimia kwa wastani wa **asilimia 4.8** kama ilivyokuwa katika kipindi kama hicho mwaka 2016.

iii. **Makadirio ya Mapato na Matumizi kwa mwaka wa fedha 2017/18.**

Mheshimiwa Spika, Bunge lako Tukufu kupitia Sheria ya Fedha ya Mwaka 2017 liliidhinisha tozo, kodi na ada mbalimbali zenye lengo la kuongeza au kupunguza viwango vya kodi kwenye maeneo mbalimbali. Aidha, kupitia Sheria hiyo misamaha ya kodi ilipunguzwa, kuondolewa na kusamehe kwenye baadhi ya maeneo kwa lengo la kuchochea ukuaji wa uchumi na kuongeza ukusanyaji wa mapato. Hatua hizo zililenga kuongeza mapato kutoka **Shilingi bilioni 29,539.6** kwa mwaka wa fedha 2016/17 hadi Shilingi **bilioni 31,711.9** kwa mwaka wa fedha 2017/18 sawa na ongezeko la asilimia 7. Kati ya Shilingi bilioni 31,711.9 zilizotengwa katika Bajeti ya mwaka 2017/18, kiasi cha **Shilingi bilioni 19,712.3** sawa na **asilimia 62** ya

Bajeti ni kwa ajili ya **Matumizi ya Kawaida** na **Shilingi bilioni 11,999.5** sawa na **asilimia 38** ya Bajeti yote ni kwa ajili ya Matumizi ya Maendeleo.

2.2 HOJA ZA KAMATI ZA BUNGE ZA KISEKTA ZENYE MASLAHI YA KITAIFA

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea hoja mbalimbali zenye maslahi ya kitaifa ambazo zilibainishwa na Kamati za Bunge za Kisekta zilipokuwa zikichambua na kupitia utekelezaji wa Bajeti za Wizara wanazosimamia kwa mwaka wa fedha 2016/17 na makadirio ya mapato na matumizi kwa mwaka wa fedha 2017/18.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea jumla ya hoja arobaini na mbili (42) kutoka kwenye Kamati za Bunge za Kisekta. Kati ya hoja hizo, hoja shirini na moja (21) zilihusu maombi ya fedha za miradi ya maendeleo kwa mwaka 2016/17 na fedha za matumizi ya kawaida ambazo zilikuwa hazijatolewa.

Mheshimiwa Spika, Hoja nyingine **21** zilihusu maombi ya nyongeza ya fedha kwa mafungu mbalimbali kwa mwaka wa fedha 2017/18 ambapo maombi yenye jumla ya kiasi cha **Shilingi bilioni 86.22** yaliwasilishwa. Kati ya fedha hizo Shilingi **bilioni 46.64** zilikuwa ni kwa ajili ya matumizi mengineyo (OC) na **Shilingi bilioni 39.58** zilikuwa ni kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

Mheshimiwa Spika, aidha Kamati ya Bajeti ilipokea **Hoja Tano (5)** zilizojitokeza Bungeni wakati wa kujadili utekelezaji wa Bajeti za Wizara mbalimbali kwa mwaka wa fedha 2016/17 na Makadirio ya Mapato na Matumizi ya Wizara hizo kwa mwaka wa fedha 2017/18. Hoja hizo ni zifuatazo;

- i. Kampuni ya Simu ya TTCL kuongezewa mtaji ili iweze kujiendesha kibiashara na kuchangia katika Mfuko Mkuu wa Serikali;
- ii. Upatikanaji wa fedha kwa ajili ya kujenga reli ya kisasa kutoka Dar es Salaam-Tanga-Moshi-Arusha –Musoma.

- iii. Kutenga fedha kwa ajili ya Mfuko wa Mazingira;
- iv. Kufanya tathmini ya gharama za ujenzi wa vituo vya afya na zahanati nchi nzima ili ujenzi na ukamilishaji wa vituo vya afya na zahanati ufanyike katika mwaka wa fedha 2017/18.
- v. Kuongeza Bajeti ya Wizara ya Maji na Umwagiliaji kwa kuongeza tozo ya Shilingi 50/= kwa Lita 1 kwenye bei ya Mafuta (Petroli na Dizeli) kwa ajili ya kuboresha zaidi Mfuko wa Maji. Kiasi kitakachopatikana asilimia 70 ya mapato itumike kwa ajili ya kuboresha upatikanaji wa maji vijijini na asilimia 30 ya makusanyo yatumike kwa ajili ya kuboresha upatikanaji wa maji mjini.

Mheshimiwa Spika, kwa mujibu wa Kanuni ya 105 (1) Kamati ya Bajeti ilifanya kikao cha pamoja na Kamati ya Uongozi na Serikali kwa lengo la kufanya mashauriano kuhusu hoja hizo. Katika kikao hicho, Serikali ilitoa ufafanuzi kuhusu hoja husika na matokeo ya mashauriano hayo yaliwasilisha Bungeni kupitia Taarifa ya Kamati.

2.3 MPANGO WA MAENDELEO WA TAIFA WA MWAKA 2017/18.

Mheshimiwa Spika, Kwa mujibu wa Kanuni ya 94 Bunge lilijadili mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa wa Mwaka 2017/18 uliowasilishwa Bungeni na Waziri wa Fedha na Mipango. Kamati ilipata fursa ya kufanya tathimini ya Utekelezaji wa Mpango wa Kwanza wa Maendeleo wa Taifa wa mwaka 2016/17, kuchambua na baadaye kutoa maoni na mapendekezo kuhusu mpango wa 2017/18 kupitia Taarifa ya Kamati iliyowasilishwa Bungeni. Hatimaye Bunge lilitoa maoni na mapendekezo na kuidhinisha mapendekezo ya Mpango huo.

2.4 MUSWADA WA SHERIA YA FEDHA WA MWAKA 2017 (THE FINANCE BILL 2017)

Mheshimiwa Spika, Serikali iliwasilisha Bungeni Muswada wa Sheria ya Fedha wa mwaka 2017 uliokuwa na lengo la kurekebisha kwa kuongeza, kuondoa ama kusamehe kodi, ushuru, ada na tozo mbalimbali. Kamati ilipitia na kujadili Muswada huo kwa kupokea maoni kutoka kwa wadau (*Public Hearing*) pamoja na kushauriana na Serikali. Kamati ilikamilisha jukumu hili kwa kuwasilisha Bungeni maoni na mapendekezo yake kuhusu Muswada huo na hatimaye Bunge lako Tukufu liliidhinisha Muswada huo kuwa Sheria ambayo ilianza kutumika na Serikali tarehe 1 Julai, 2017.

Mheshimiwa Spika, kwa muhtasari Sheria zifuatazo zilifanyiwa marekebisho katika Sheria ya Fedha ya Mwaka 2017;

i. **Sheria ya Benki Kuu, Sura 192**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanya marekebisho katika kifungu cha 32 ambacho kinaweka masharti kwa Taasisi za Serikali na Mashirika ya Umma kufungua akaunti katika Benki Kuu ya Tanzania. Lengo la marekebisho haya lilikuwa ni kuongeza udhibiti wa matumizi ya Fedha za Umma.

ii. **Sheria ya Posta na Mawasiliano ya Kieletroniki, Sura ya 306**

Mheshimiwa Spika, Sheria ya EPOCA ilifanyiwa marekebisho katika kifungu cha 3 na 26 ili kuondoa sharti la kuuza hisa za makampuni ya mawasiliano kwa raia wa Tanzania pekee na kutoa fursa kwa hisa hizi ziuzwe pia kwa wataanzania wanaoishi nje ya nchi, kampuni zinazomilikiwa kwa pamoja baina ya wataanzania na raia wa nje, raia na kampuni au taasisi za nchi Wanachama wa jumuiya ya Afrika Mashariki au raia na kampuni kutoka nchi nyingine yoyote.

- iii. **Marekebisha ya Sheria ya Ushuru wa Bidhaa, Sura 147.**
Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilirekebisha viwango maalumu vya ushuru (*specific duty rates*) vinavyotozwa kwenye bidhaa zisizo za petrol kwa kiwango cha mfumuko wa bei cha asilimia 5 kupitia kifungu cha 124 (2) cha sheria hiyo.
- iv. **Sheria ya Michezo ya Kubahatisha, Sura 41**
Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilirekebisha katika kifungu cha 31,31A na 32 ili Mamlaka ya Mapato Tanzania iweze kuanza kukusanya Kodi hiyo kwa niaba ya Bodi ya Michezo ya Kubahatisha.
- v. **Sheria ya Kodi ya Mapato, SURA 332**
Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanya marekebisha katika sheria ya Kodi ya Mapato, Sura 332 kwa kurekebisha vifungu vya 3, 11, 14 na 19 kwa lengo la kufanya marekebisha mbalimbali ya kiuandishi ili kuwezesha utekelezaji wa pendekezo la kutoza Kodi ya zuiwa kwa wachimbaji wadogo wa madini pamoja na kuzuia ukwepaji wa kodi ya zuiwa itokanayo na mikataba ya utoaji wa huduma.
- vi. **Sheria ya Fedha ya Serikali za Mitaa, Sura 290**
Mheshimiwa Spika, Marekebisha ya Sheria hii yalifanywa katika kifungu cha 31A ili kuiwezesha Mamlaka ya Mapato Tanzania kukusanya ushuru wa mabango nchi nzima.
- vii. **Sheria ya Madini, Sura 123**
Mheshimiwa Spika, Sheria ya Madini ilifanywa marekebisha ya kiuandishi katika kifungu cha 18, 19, 90A, 112 ili kuweka viwango vya tozo pamoja na kuwezesha uandaaji wa kanuni na taratibu za ukaguzi wa madini kabla ya kusafirishwa.
- viii. **Sheria ya Usalama Kazini, Sura 297**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanyiwa marekebisho katika kifungu cha 17 ili kuondoa sharti la kulipa ada ya usalama mahali pa kazi kwa wamiliki wa shule binafsi.

ix. **Sheria ya Bandari, Sura 166.**

Mheshimiwa Spika, kifungu kipya kidogo cha 67 cha sheria ya Bandari kilifanyiwa marekebisho ili kuiwezesha Mamlaka ya Mapato Tanzania kukusanya ushuru wa bandari (*wharfage*) na kuweka akaunti itakayofunguliwa Benki Kuu ya Tanzania.

x. **Sheria ya Fedha za Umma, Sura 348.**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanyiwa marekebisho katika kifungu cha 6 cha Sheria ili kuweka mifumo wa kieletroniki (*Government e-payment Gateway System*) wa ukusanyaji wa mapato ya Wizara na Taasisi za Serikali.

xi. **Sheria ya Mamlaka ya Mapato Tanzania, Sura 399**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanyiwa marekebisho ya kifungu cha 16 cha sheria hii ili kuwawezesha maafisa wa Mamlaka ya Mapato kuiwakilisha Mamlaka kwa niaba ya Kamishna Mkuu wa Mamlaka ya Mapato Tanzania. Lengo likiwa ni kupunguza mlolongo wa mashauri ya kimahakama yanayowasilishwa na wadau wa kodi kutoka sehemu mbalimbali.

xii. **Sheria ya Usimamizi wa Kodi, Sura 438**

Mheshimiwa Spika, Vifungu 8(1), 22A, 47(1), 52, 81(4) na 95 vilifanyiwa marekebisho ya kiuandishi ili kuleta maana iliyokusudiwa.

xiii. **Sheria ya Kodi ya Majengo, Sura 289**

Mheshimiwa spika, Sheria hii ilifanyiwa marekebisho katika kifungu cha 6 ili kuanza kutoza Kodi ya Majengo kwa nyumba zote katika Majiji, Manispaa na Miji kwa viwango vitakavyopangwa na Waziri wa Fedha na Mipango.

xiv. **Sheria ya Kodi ya Ongezeko la Thamani (VAT), Sura 148**

Mheshimiwa Spika, Sheria hii ilifanyiwa marekebisho kifungu cha 59 kwa kuongeza muda wa kuhifadhi bidhaa/mizigo kutoka nje inayosafirishwa kwenda nje kupitia bandari zilizopo (*ancillary transport services*) kutoka siku 7 hadi 30.

Mheshimiwa Spika, Aidha, marekebisho ya sehemu ya **Kwanza ya Jedwali** yalisamehe kodi inayotozwa kwenye vyakula vya mifugo na mayai pamoja mashine za kutotoresha vifaranga na marekebisho ya **Sehemu ya Pili ya Jedwali** yametoa fursa ya msamaha wa kodi kwenye bidhaa za mitaji hususani kwenye uingizaji wa mashine na mitambo ya uzalishaji wa mafuta ya kula yatokanayo na mimea, nguo, madawa, ngozi kwa lengo la kukuza viwanda na kuvutia uwekezaji.

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha majadiliano na Serikali kuhusu Muswada wa Sheria ya Fedha ya mwaka 2017 kuna baadhi ya masuala Kamati iliafikiana na Serikali na mengine haikuafikiana. Masuala ambayo Kamati haikuafikiana na Serikali ni pamoja na pendekezo la kamati la kutoongeza bei ya vinywaji baridi kwa kiwango cha mfumuko wa bei na kuondoa ushuru wa asilimia 10 kwenye sukari ya viwandani. Serikali haikuafiki pendekezo hilo na matokeo yake ni kushuka kwa mapato yatokanayo na sekta husika, kupunguzwa kwa wafanyakazi na kuathiri biashara ndogo zinazotegemea makampuni hayo. Ifahamike kwamba mapendekezo ya kamati yanatokana na utafiti pamoja na uzoefu wa miaka iliyopita na wa nchi nyingine hasa za jirani.

Mheshimiwa Spika, Hali ilivyo hivi sasa, baada ya Kamati kushauriana na Serikali imekubali kuachia shehena ya Sukari iliyokuwa imekwama bandarini kwa masharti ya kwamba ni lazima walipe gharama ya mizigo yao kutokana na kukaa bandarini kwa muda mrefu (*Demorage Charge*). Kamati inaona jambo hili si sawa kwa sababu kimsingi ucheleweshaji wa kuondoa shehena hiyo Bandarini unatokana na hatua

ambazo Serikali ilikuwa ikichukua kuhakiki matumizi ya sukari hiyo kwa vibali vilivyokuwa vimetolewa awali. Ushauri wa Kamati kwa Serikali ni kuondoa gharama hizo ili Sekta ya vinywaji baridi isiendeleo kuathirika.

2.5 MAREKEBISHO YA SHERIA YA BAJETI YA MWAKA 2015 (THE BUDGET ACT 2015)

Mheshimiwa Spika, Kamati ya Bajeti inatambua marekebisho ya Sheria ya Bajeti yaliyofanywa na Bunge kupitia Muswada wa Marekebisho ya Sheria mbalimbali wa mwaka 2016 (*Miscellaneous Amendments 2016*). Kamati kama mdau wa Sheria hiyo ilipata fursa ya kutoa maoni yake kuhusu marekebisho yaliyoletwa na Serikali. Mabadiliko yaliyofanywa kupitia Sheria hiyo yalihusu uwasilishwaji wa Taarifa za Serikali (*Compliance Reports*) Bungeni, ambapo sasa Taarifa hizo zitawasilishwa kila baada ya nusu mwaka badala kila robo mwaka ambapo utekelezaji wake umeanza mwaka huu. Aidha, pamoja na kuunga mkono mabadiliko haya, Kamati inaendelea kufanya tathmini ya utaratibu huu mpya.

2.6 HALI YA UCHUMI NA UTEKELEZAJI WA BAJETI YA SERIKALI KATIKA KIPINDI CHA NUSU YA KWANZA YA MWAKA WA FEDHA 2017/18 NA MWELEKEO HADI JUNI 2018.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilipokea, ilijadili na kutathmini Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali ya Mwaka 2017/18 kwa kipindi cha Nusu Mwaka kuanzia mwezi Julai hadi Desemba, 2017 na mwelekeo wa hadi mwezi Juni, 2018 kaa ambavyo iliwasilishwa mezani jana na Waziri wa Fedha na Mipango.

1.1.1. Hali ya Uchumi

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Julai hadi Septemba 2017, Pato la Taifa lilikua kwa **asilimia 6.8**, ukuaji huo ulichangiwa zaidi na sekta za uchimbaji madini, habari na mawasiliano, biashara, ujenzi na uzalishaji wa viwanda. Sekta ambazo hazikuwa na ukuaji wa kuridhisha ni huduma za fedha, kilimo, upangishaji wa majengo na utawala. Mfumuko wa bei katika kipindi cha

nusu mwaka ulikuwa kwa wastani wa **asilimia 4.8** kama ilivyokuwa katika kipindi kama hicho mwaka 2016 hivyo kuendelea kubaki katika wigo wa tarakimu moja. Aidha, thamani ya Shilingi iliendelea kuimarika dhidi ya dola ya marekani ambapo thamani yake ilishuka kwa asilimia 3 tofauti na asilimia 18.5 katika kipindi kama hicho mwaka 2015/16.

Mheshimiwa Spika, Kulingana na takwimu za Serikali Sekta ya Benki imeendelea kuimarika baada ya Benki Kuu ya Tanzania kuchukua hatua mbalimbali za kuimarisha Sekta hiyo. Hatua zilizochukuliwa ni pamoja na kupunguza kiwango cha amana ya Benki Kuu (*Statutory Minimum Reserve*) kutoka **asilimia 10** hadi **asilimia 8** mwezi Aprili, 2017 na kupunguza viwango vya riba ya kukopa Benki Kuu (*discount rate*) kutoka **asilimia 16** hadi **asilimia 12** mwezi Machi, 2017 na hatimaye **asilimia 9** mwezi Agosti, 2017. Hatua hizi kwa ujumla zilisaidia kuongeza ukwasi katika mabanki na hivyo kupelekea kupunguza viwango vya riba baina ya benki na benki. Hata hivyo, bado Sekta hii ina changamoto ya mikopo chechefu ambayo imefikia **asilimia 12.1**.

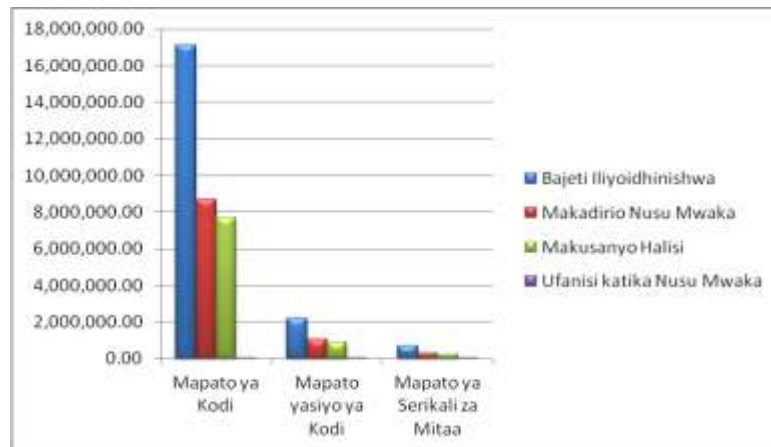
Mheshimiwa Spika, Kwa ujumla Kamati imeona mwenendo wa ukuaji wa uchumi na inaendelea kuishauri Serikali kuongeza juhudi katika kusimamia na kutekeleza Sera za uchumi ipasavyo.

1.1.2. Makusanyo ya Mapato na Matumizi

Mheshimiwa Spika, Katika mwaka wa fedha 2017/18 Serikali ilipanga kukusanya na kutumia **Shilingi trilioni 31.711**, kati ya fedha hizo mapato ya ndani yalitarajiwa kuwa **Shilingi trilioni 28.68** na mapato ya nje **Shilingi trilioni 3.029**. Kwa upande wa matumizi, Serikali ilikusudia kutumia **Shilingi trilioni 31.711** ambapo kati ya fedha hizo **Shilingi trilioni 19.712** ni kwa ajili ya matumizi ya kawaida na Shilingi trilioni 11.999 kwa ajili ya matumizi ya miradi ya maendeleo. Hadi kufikia tarehe 31 Desemba, 2017 Serikali ilikuwa imekusanya jumla ya **Shilingi trilioni 12.955**, kati ya fedha hizo mapato ya

ndani yalikuwa **Shilingi trilioni 11.926** na mapato ya nje **Shilingi trilioni 1.028**. Kwa upande wa matumizi, Serikali ilitumia jumla ya **Shilingi trilioni 12.955**, ambapo matumizi ya kawaida yalikuwa **Shilingi trilioni 9.815** na matumizi ya maendeleo yalikuwa **Shilingi trilioni 3.140**.

Jedwali Na.1:Ulinganisho wa Makusanyo

Chanzo:Wizara ya Fedha na Mipango, 2018.

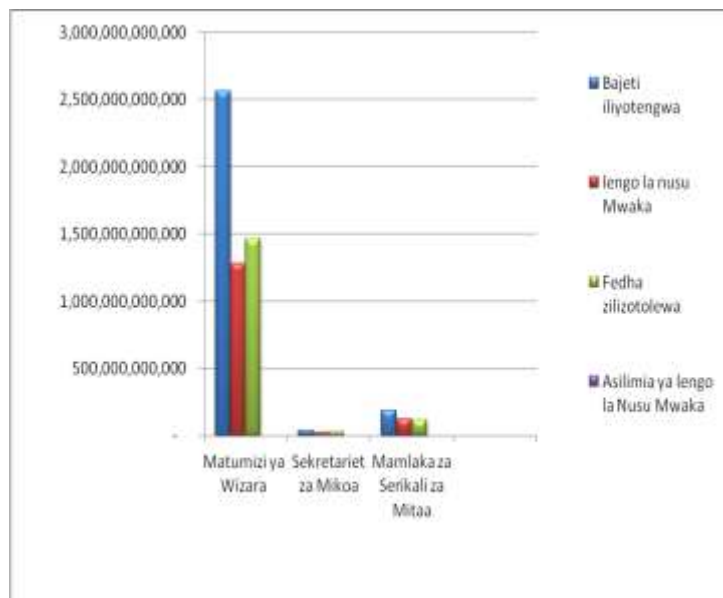
Mheshimiwa Spika, Jedwali Na.1 hapo juu limeanisha ulinganisho wa makusanyo ya mapato ya kodi, mapato yasiyo ya kodi na mapato ya Serikali za Mitaa kwa kuzingatia Bajeti iliyoidhinishwa, makadirio ya nusu mwaka, makusanyo halisi na ufanisi katika kipindi hicho. Katika kipindi cha nusu mwaka Serikali imefanikiwa kukusanya **asilimia 44.4** tu ya mapato yote yaliyoidhinishwa na Bunge katika mwaka mzima. Aidha, Kamati imebaini kuwa mwenendo wa makusanyo hadi kufikia nusu mwaka Desemba, 2017 Serikali imeweza kukusanya mapato kwa **asilimia 82.8** ya malengo yaliyowekwa katika kipindi hicho. Hata hivyo, Kamati inaendelea kusisitiza Serikali iongeze juhudi za makusanyo katika kipindi kilichobaki.

Mheshimiwa Spika, Mwezi Machi, 2017 Deni la Taifa lilikuwa dola za Marekani **bilioni 17.93**, hadi kufikia mwezi Desemba, 2017 Deni hili lilikuwa dola za Marekani **bilioni 21.308** sawa na ongezeko la dola za marekani **bilioni 3.37**. Kulingana na tathmini ya uhimilivu wa Deni (*Debt Sustainability Analysis*) uliyofanyika, deni hilo bado ni himilivu. Hata hivyo, kwa kuwa kiasi kikubwa

kinachokopwa kinatumika katika kutekeleza miradi ya maendeleo, Kamati inaendelea kuishauri Serikali ni vyema mikopo hiyo ikaelekezwa kwenye sekta zitakazokuwa na mchango mkubwa kwa maendeleo ya Taifa na si vinginevyo.

Mheshiwa Spika, Katika kipindi cha nusu mwaka (Julai-Desemba) Serikali ilitumia jumla ya **Shilingi Trilioni 12.955** kati ya fedha hizo **Shilingi trilioni 9.8** zilikuwa za matumizi ya kawaidia na **Shilingi trilioni 3.14** ni kwa ajili ya miradi ya maendeleo. kwa upande wa utoaji wa fedha kwa matumizi mengineyo wa Wizara, Mamlaka ya Serikali za Mitaa na Sekretariet za Mikoa, Kamati imeona kuwa Serikali imepeleka fedha katika maeneo husika kwa zaidi ya **asilimia 90** ya fedha zilizokuwa zimepangwa kutolewa katika kipindi cha nusu mwaka.

Jedwali Na.2:Ulinganisho wa Matumizi

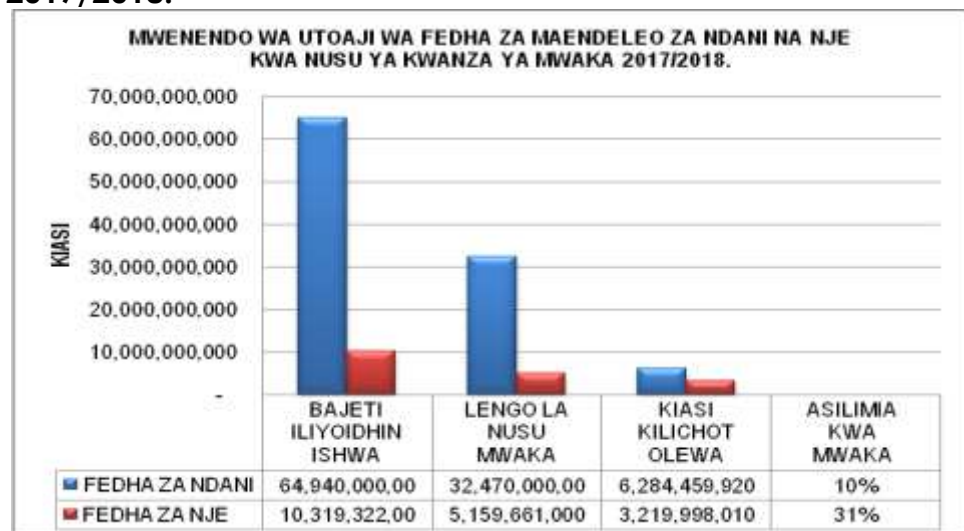

Chanzo:Wizara ya Fedha na Mipango,2018

Mheshimiwa Spika, Jedwali Na. 2 hapo juu limeonesha ulinganisho wa matumizi na namna Serikali ilivyotoa fedha za matumizi mengineyo kwenda kwenye Wizara, Sekretarieti za Mikoa na Mamlaka za Serikali za Mitaa. Kwa upande wa Wizara inaonesha kuwa wamepokea fedha kwa **asilimia 114** zaidi ya lengo la nusu mwaka, Sekretarieti za Mikoa wamepokea fedha kwa

asilimia 140 zaidi ya lengo la nusu mwaka na Mamlaka ya Serikali za Mitaa wamepokea fedha kwa **asilimia 90** ya lengo la Nusu mwaka. Kwa Mafungu ambayo yamepokea fedha zaidi ya lengo la nusu mwaka ni kutokana na fedha hizo kujumuisha madeni ya watumishi, wazabuni, watoa huduma pamoja na uhamisho wa viongozi. Kamati imeona hii ni hatua njema kwa kuwa inamesaidia kupunguza mlundikano wa madeni yasiyokuwa ya lazima hususan yale ya muda mrefu ambayo Kamati imekuwa ikishauri yalipwe kwa wakati bila kuathiri wahusika.

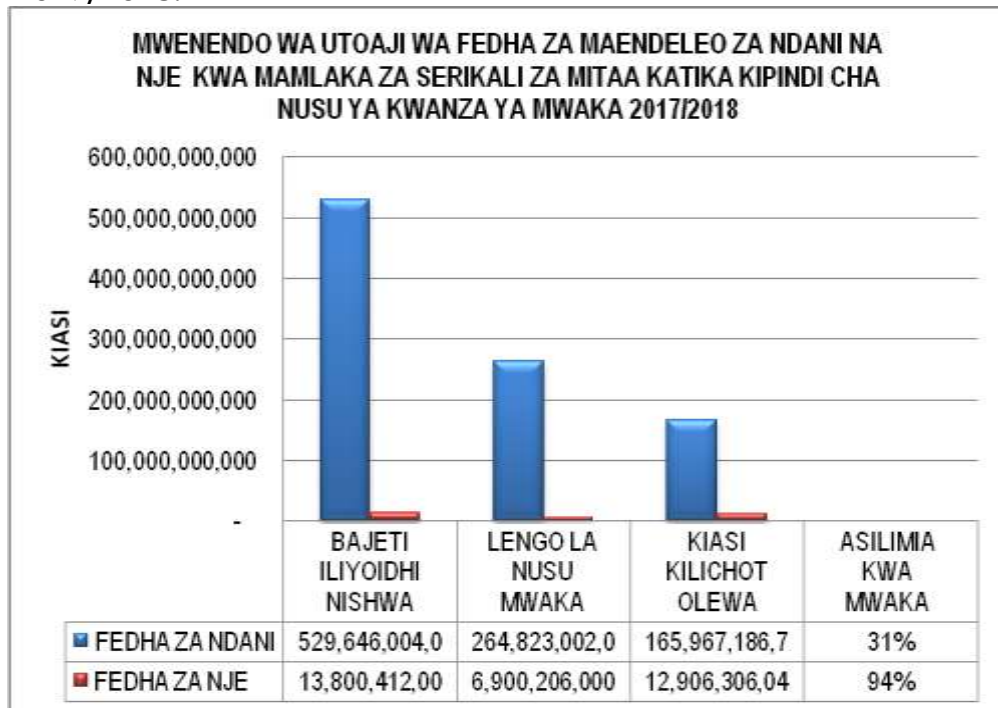
Jedwali Na.3: Mwenendo wa utoaji wa fedha za Maendeleo za ndani na nje kwa Sekretarieti za Mikoa kwa Nusu Mwaka wa 2017/2018.

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango, 2018.

Mheshimiwa Spika, Jedwali Na.3 hapo juu linaonesha kuwa mwenendo wa utoaji wa fedha za maendeleo kwenda kwenye Sekretarieti za Mikoa kwa fedha za ndani na nje unaonesha kwamba fedha za nje zilizotolewa ni **asilimia 31** na fedha za ndani ni **asilimia 10**. Mwenendo huu ni kwa mujibu ya bajeti yote iliyoidhinishwa kwa mwaka wa 2017/2018. Kamati inashauri Serikali kuongeza juhudi kwenye ukusanyaji wa fedha za ndani ili ziweze kupelekwa kwenye utekelezaji wa miradi ya maendeleo na hivyo kuchochea ukuaji wa uchumi na kupunguza umaskini.

Jedwali Na.4: Mwenendo wa utoaji wa fedha za Maendeleo za ndani na nje kwa Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa Nusu Mwaka wa 2017/2018.

Chanzo: Wizara ya Fedha na Mipango, 2018.

Mheshimiwa Spika, Jedwali Na.4 hapo juu linaonesha kuwa mwenendo wa utoaji wa fedha za maendeleo kwenda kwenye Mamlaka za Serikali za Mitaa kwa fedha za ndani na nje unaonesha kwamba fedha za nje zilizotolewa ni **asilimia 94** na fedha za ndani ni **asilimia 31**. Mwenendo huu ni kwa mujibu ya bajeti yote iliyoidhinishwa kwa mwaka wa 2017/2018. Kamati inashauri Serikali kuongeza juhudi kwenye ukusanyaji wa fedha za ndani ili ziweze kupelekwa kwenye Serikali za Mitaa kwa sababu huduma za msingi kama vile upatikanaji wa huduma za afya na maji bado sio za kuridhisha ikilinganishwa na maeneo ya mijini.

2.7 CHANGAMOTO

Mheshimiwa Spika, Kwa ujumla Serikali imeweza kutekeleza Bajeti yake katika kipindi cha nusu Mwaka kwa **asilimia 40.5** tu. Changamoto zilizojitokeza ni pamoja na:-

- i. Sekta za Afya na Maji kupata mgao mdogo wa Fedha ukilinganisha na mahitaji halisi ya Sekta hizo ambazo zinagusa maisha ya Wananchi wengi. Sekta ya Afya ilipata mgao wa Shilingi bilioni 84 kati ya **Shilingi bilioni 168.2** zilizopangwa kwa nusu mwaka ambazo ni fedha za ndani. Maji mjini na vijiji ilipata mgao wa **Shilingi bilioni 103.5** kati ya **Shilingi bilioni 204.3** zilizopangwa kwa nusu mwaka ambazo ni fedha za ndani; kwa msingi huo Sekta ya Afya ilipokea **asilimia 25.20** ya bajeti yote ya maendeleo kwa wakati sekta ya Maji ilipokea **asilimia 25.32** ya bajeti yote;
- ii. Sekta ya Kilimo ilipelekewa kiasi cha **Shilingi bilioni 11.3** kati ya **Shilingi bilioni 29.8** zilizopangwa kwa nusu mwaka ambazo ni fedha za ndani. Kiasi hicho kilichopokelewa ni sawa na asilimia 18.95 ya Bajeti yote ya maendeleo iliyopangwa kwa mwaka;
- iii. Mamlaka za Serikali za Mitaa ambazo zinahudumia wananchi wengi zimepokea kiasi cha **Shilingi bilioni 165.9** kati ya **Shilingi bilioni 264.8** zilipangwa kwa kipindi cha nusu sawa na **asilimia 31.36** tu ya fedha za ndani za maendeleo katika mwaka wa fedha 2017/18;
- iv. Ucheleweshaji wa kutolewa fedha na Hazina pamoja na upatikanaji kidogo wa mapato kwa ajili ya utekelezaji wa miradi mbalimbali ya maendeleo;
- v. Washirika wa Maendeleo (*Development Partners*) kutokutoa kwa wakati au kutoa kwa kiwango pungufu cha fedha walizoahidi wakati wa

maandalizi ya Bajeti na hivyo kuathiri utekelezaji wa miradi ya maendeleo;

- vi. Ukuaji wa kasi wa Deni la Taifa ambao unaweza kusababisha Serikali kushindwa kugharamia utekelezaji wa bajeti yake;
- vii. Serikali kutokuwa na ubunifu katika kufanyia utafiti wa kupata vyanzo vipya vya mapato na pia kutochukua uamuzi wa haraka kutumia vyanzo vipya vya mapato vinavyopendekezwa na wadau wa masuala ya kodi;
- viii. Ukusanyaji hafifu wa maduhuli ya Serikali kwa baadhi ya Wizara, Taasisi za Serikali na Halmashauri;
- ix. Kuwepo kwa mwikio mdogo wa matumizi ya mashine za kielektroniki (EFDs) kwa baadhi ya wateja na walipakodi;
- x. Wigo mdogo wa Kodi unaosababishwa na kutofanyika kwa maboresho ya mfumo wa kodi ili uwe rafiki zaidi kwa wafanyabiashara wadogo; kutorasimishwa kwa sehemu kubwa ya shughuli za kiuchumi hususan wafanyabiashara wadogo ambao hawajasajili biashara zao;
- xi. Serikali bado haijaweza kukamilisha zoezi la kutathmini uwezo wa nchi kukopa na kulipa madeni (*Sovereign credit ratings*) ili Serikali iweze kukopa mikopo yenye masharti nafuu katika soko la kimataifa kwa ajili ya kugharamia nakisi ya Bajeti.

Mheshimiwa Spika, sekta za maji kilimo na afya ni mtambuka na zinagusa maisha ya Watanzania moja kwa moja, ni vema Serikali ikaongeza juhudi za kupeleka fedha kwenye sekta hizi.

2.8 MAPENDEKEZO YA MPANGO WA MAENDELEO WA TAIFA PAMOJA NA MWONGOZO WA KUTAYARISHA MPANGO NA BAJETI YA SERIKALI KWA MWAKA 2018/19.

Mheshimiwa Spika, Kamati ilikutana na Wizara ya Fedha na Mipango kwa ajili ya kupitia na kujadili Taarifa ya Serikali kuhusu Mwongozo wa kutayarisha Mpango na Bajeti ya Serikali pamoja na Mapendekezo ya Mpango wa Maendeleo wa Taifa kwa mwaka wa fedha 2018/19. Kimsingi, Kamati iliridhika na maelekezo ya Serikali katika vyombo husika hasa kuhusu utaratibu wa utekelezaji, ufuatiliaji na tathmini za Mipango na Bajeti zao ili kuhakikisha matumizi ya Serikali yanazingatia thamani ya fedha (*value for money*) kama miongozo ya kisheria inavyoelekeza. Muongozo huo pia unaelekeza namna bora ya ukusanyaji wa mapato na utengaji wa rasilimali fedha kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo. Aidha, mapendekezo ya mwongozo yalielekeza namna ya kutayarisha Mipango ya Maendeleo kwa Wizara, Taasisi za Serikali, Sekta Binafsi na wadau wengine kwa kuzingatia utekelezaji wa sera za fedha na kodi tukielekea mwaka wa fedha 2018/19.

Mheshimiwa Spika, Pamoja na mapitio hayo, Kamati iliishauri Serikali kuhusu masuala mengine mbalimbali yanayohusu Mpango huo kama ifuatavyo;

- i. Kutoa ufumbuzi wa kutatua changamoto ya upatikanaji wa fedha kutoka kwa wafadhili ambazo kiasi kikubwa huelekezwa kwenye utekelezaji wa miradi ya maendeleo;
- ii. Serikali kuweka mikakati thabiti na kutoa kipaumbele kwa Sekta ya Kilimo, Uvuvi na Mifugo ili kuwainua zaidi ya asilimia 70 ya wananchi waliojijiri katika sekta hii;
- iii. Serikali kuweka mikakati thabiti ya kupunguza gharama za kufanya biashara nchini (*Cost of Doing Business*) ili kuvutia wawekezaji;

- iv. Mwongozo ujikite katika kuondoa changamoto zinazoikabili sekta ya fedha katika kutatua tatizo la uhaba mkubwa wa Mitaji unaohitajika kusaidia kukuza uchumi wa Tanzania;
- v. Serikali ione umuhimu wa kushirikisha Sekta Binafsi ama kutekeleza miradi ya maendeleo yenye sura ya kibiashara yenyewe au kwa kutumia mfumo wa ubia baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi (*Public Private Partnership*); Kamati inaamini moja ya jawabu la kupunguza ongezeko la Deni la Taifa ni kuanza kutekeleza miradi kwa njia ya ubia baina ya Sekta ya Umma na Sekta Binafsi. Nchini kama Ethiopia, Ivory Coast na Afrika kusini ni mifano mizuri katika utekelezaji wa miradi kwa njia hii. Njia hii imeyasaidia sana mataifa hayo katika uendelezaji wa miradi ya miundombinu na maeneo ya uzalishaji kwa ajili ya mauzo ya nje (*Export Processing Zones*).
- vi. Serikali ione uwezekano wa kutekeleza kwa awamu miradi yake ili kuweza kuikamilisha haraka badala ya kubeba miradi mingi kwa wakati mmoja.

2.9 MAFUNZO NA SEMINA KWA KAMATI YA BAJETI

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi cha Mwezi Januari – Desemba 2017, Wajumbe wa Kamati walipata mafunzo ya ndani kuhusu usimamizi na utekelezaji wa Sheria ya Bajeti, Sheria ya Fedha, Sheria ya Manunuzi ya Umma pamoja na masuala mbalimbali ya kibajeti na kiuchumi yanayohusu sekta binafsi ambayo yalisaidia Kamati kutekeleza majukumu yake. Aidha, baadhi ya Wajumbe wa Kamati walipata fursa ya kuhudhuria makongamano ya kimataifa nchini Marekani na Finland. Hata hivyo, Kamati inahitaji kupata mafunzo na uzoefu kutoka katika Mabunge mengine ambayo yana Kamati za Bajeti au Kamati zenye majukumu yanayofanana na Kamati hii, mathalani katika Mabunge ya nchi za Kenya, Uganda, Nigeria,

Ghana au Australia ambayo yamepiga hatua kubwa katika usimamizi wa utekelezaji wa Bajeti zao.

2.10 VIKAO VYA KAMATI NA WADAU MBALIMBALI WA MASUALA YA BAJETI

Mheshimiwa Spika, Kamati ingependa kuwatambua wadau wa masuala ya bajeti na uchumi ambao wameshirikiana na Kamati kikamilifu katika utekelezaji wa majukumu yake kwenye kipindi husika: -

- a) Wizara ya Fedha na Mipango, Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA), Benki Kuu ya Tanzania (BOT), Ofisi ya Taifa ya Ukaguzi (NAOT), Ofisi ya Msajili wa Hazina (Treasury Register), Mamlaka ya Soko la Mitaji na Dhamana (CMSA);
- b) Sekta Binafsi, chini ya umoja wao (*Tanzania Private sector Foundation*) ambao Kamati ilikutana nao mara kadhaa kupata maoni yao kuhusu hatua na utekelezaji wa kodi nchini;
- c) Shirikisho la watoa Huduma za Utalii nchini (*Tourism Confederation of Tanzania*) ambao walijadiliana na Kamati kuhusu namna bora ya kuongeza mapato ya Serikali kupitia sekta ya utalii;
- d) Umoja wa watoa huduma za simu nchini (*Mobile Operators Association of Tanzania*) ambao walijadiliana na Kamati kuhusu namna bora ya kuongeza mapato ya Serikali kupitia sekta ya mawasiliano;
- e) Umoja wa wenye mabanki nchini (*Bankers Association of Tanzania*) ambao walijadiliana na Kamati masuala kadhaa ya kibenki na namna bora ya Serikali kupata mapato ya Serikali kupitia njia mbalimbali za kibenki;
- f) Umoja wa watoa huduma za Bima nchini (*Tanzania Insurers Association*) ambao walishauriana na Kamati kuhusu uwezekano wa kupanua

huduma za bima hususan katika shughuli za bima ya uchimbaji wa gesi na madini; na

g) Baraza la Taifa la Biashara (TNBC) kujadili Taarifa kuhusu masuala ya usimamizi na uwekezaji katika biashara na masuala yanayohusu sera na sheria mbalimbali zinazosimamia utekelezaji wa majukumu yao.

h) Asasi ya Kiraia (*Tanzania Coalition on Debt and Development - TCDD*) inayojihusisha na masuala ya Deni la Taifa na Maendeleo ambayo iliwaongezea

Mheshimiwa Spika, Kamati inawapongeza na kuwashukuru wadau na taasisi zote zilizoshirikiana na Kamati katika utekelezaji wa shughuli zake mbalimbali. Aidha, Kamati inaendelea kuipongeza Serikali kwa uamuzi wake thabiti wa kufanya majadiliano ya mara kwa mara na Sekta Binafsi, yenye lengo la kuimarisha uhusiano na kuboresha mazingira ya uwekezaji na ufanyaji wa biashara. Majadilaino hayo yatakuwa na tija endapo yatakuwa na matokeo chanya na yataimarisha Sekta Binafsi kama injini ya ukuaji wa uchumi na kuipatia Serikali mapato zaidi.

3.0 MAONI NA MAPENDEKEZO YA KAMATI

Mheshimiwa Spika, Katika kipindi chote ambacho Kamati ilikutana na Serikali na hata katika Taarifa zake ambazo Kamati imeziwasilisha katika Bunge lako Tukufu iliendelea kuishauri na kutoa maoni mbalimbali yanayohusu Uchumi na Bajeti. Katika kipindi cha kuanzia Januari – Desemba 2017 Kamati ilitoa maoni na mapendekeo kususumu masuala mengi, baadhi ya masuala hayo ni yafuatayo:-

3.1 Utekelezaji wa Sheria ya Fedha ya Mwaka 2017;

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA Bunge limepewa mamlaka la kujadili na kupitisha utaratibu wa ukusanyaji mapato ya Serikali kupitia Sheria ya Fedha kila mwaka,

Na KWA KUWA katika mwaka wa fedha 2017/18 Sheria ya Fedha iliyotungwa iliruhusu Serikali kurekebisha viwango vya kodi kwa kuongeza, kuondoa ama kusamehe kodi, ushuru, ada na tozo mbalimbali na baadhi ya maeneo kwenye Sheria hiyo Kamati imeridhishwa na utekelezaji wake,

HIVYO BASI, Kamati inasisitiza Serikali kuhakikisha inatekeleza Sheria ya Fedha ya mwaka 2017 kama ilivyopitishwa na Bunge hususan katika maeneo yafuatayo:-

- i. Sheria ya Fedha za Umma Sura 348: Serikali ihakikishe mfumo ya kielektroniki (*Government e-payment gateway system*) wa ukusanyaji wa mapato ya Wizara na Taasisi za Serikali unakamilishwa ili makusanyo yote ya Serikali yapitie katika mfumo huo kama Sheria inavyoelekeza;
- ii. Sheria ya Kodi ya Majengo Sura 289: Serikali ihakikishe inakamilisha mfumo wa PTMS (*Property Tax Management System*) na kwa kuunganisha GIS (*Geographical Information System*) unaotumiwa na Mamlaka ya Mapato Tanzania (TRA) katika utambuzi wa majengo na mabango ili kurahisisha ukusanyaji wa kodi hizo.

3.2 Usimamizi wa Deni la Taifa

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA Deni la Taifa ni himilivu kwa mujibu wa maelezo ya Serikali na kwamba fedha nyingi zinazokopwa na Serikali ni kwa ajilii ya utekelezaji wa miradi ya maendeleo;

NA KWA KUWA Serikali haijakamilisha zoezi la tathmini ya uwezo wa nchi kukopa na kulipa madeni (*Sovereign Credit Rating*) ili kuiongezea uwezo zaidi wa Serikali kukopa kutoka katika vyanzo afuu;

HIVYO BASI, Kamati inaendelea kuishauri Serikali kuhakikisha ukopaji na ulipaji wa Deni hilo hauathiri ugharamiaji wa bajeti ya Serikali kwa kila mwaka wa fedha. Pia ikamilishe zoezi la tathmini ya nchi kukopa na kulipa madeni (*Sovereign Credit Rating*). Aidha, iendelee kufanya majadiliano na Taasisi, nchi na Benki ya Dunia ambao wanaidai nchi kwa madhumuni ya kupata masharti nafuu katika ulipaji wa Deni la Taifa (*Debt Refinancing*) kama walivyofanya wenzetu wa Kenya na Malawi.

3.3 Sekta ya Mabenki

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, hivi karibuni sekta ya Benki hasa Benki za Jamii (*Community Banks*) zimekumbwa na msuko suko hasa baada ya Benki 3 kuwekwa chini ya uangalizi na 5 kufungwa kati ya Benki 12.

NA KWA KUWA, moja ya tatizo kubwa liliokumba Benki hizo ni usimamizi mbovu wa Bodi za Mabenki hayo;

HIVYO BASI, Kamati inaishauri Serikali kupitia Benki Kuu kuanzisha Kitengo Maalumu chini ya Idara ya Usimamizi wa Mabenki ili kitengo hicho kiwe na jukumu la kuhakikisha kwamba bodi za mabenki ya jamii zinaendeshwa kwa weledi na ufanisi na kuzisaidia kutoa ushauri wa kitaalamu.

3.4 Utekelezaji wa Mpango ya Maendeleo kwa Mwaka 2017/18

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Mpango wa maendeleo 2017/18 umeainisha viapumbele mbalimbali ambavyo Serikali imelenga kutekeleza katika kipindi hicho

ambavyo ni kukuza uchumi wa viwanda, uendelezaji wa miundombinu, maji, elimu na afya;

NA KWA KUWA, utekelezaji wa miradi ya maendeleo katika mpango huo unahitaji ushiriki wa Sekta Binafsi katika utekelezaji wa miradi ya maendeleo yenye sura wa kibiashara;

HIVYO BASI, Kamati inaendelea kushauri Serikali kupeleka fedha kwa wakati kugharamia miradi hiyo na kushirikisha Sekta Binafsi katika uandaaji na utekelezaji wa mipango ya maendeleo ili Serikali ibaki na jukumu la kutekeleza miradi ya maendeleo yenye lengo ya kutoa huduma zaidi kama vile afya, usambazaji maji na utoaji wa elimu.

3.5 Utekelezaji wa Miradi ya Kimkakati (Flagship Projects)

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali katika kipindi cha Nusu Mwaka haikuainisha utekelezaji wa Miradi mikubwa ya Kimkakati;

NA KWA KUWA, Miradi hiyo ina manufaa makubwa kitaifa kama vile ujenzi wa Reli nzito kwa kiwango cha ratili 80 (*Standard Gauge Rail - SGR*), Mradi wa Makaa ya Mawe ya Linganga na chuma cha Mchuchuma, ujenzi wa gati namba 13 na 14 (*Berth 13&14*) pamoja na ujenzi wa maeneo maalumu ya mauzo ya nje (*Export Processing Zone na Special Economic Zone*);

HIVYO BASI, Kamati inaendelea kuisitiza Serikali kusimamia ipasavyo utekelezaji wa miradi hiyo muhimu pamoja na kutoa taarifa ya utekelezaji wa miradi hiyo kwa Bunge na Wananchi kwa ujumla.

3.6 Urasimishaji wa Sekta isiyo rasmi

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Serikali bado inahitaji kuongeza ukusanyaji wa mapato hasa ya ndani kuptia vyanzo mbalimbali;

NA KWA KUWA, Bunge kupitia Sheria ya Fedha 2017/18 ilifanya marekebisho ya Sheria ya Usimamizi wa Kodi Sura 438 ilikutoa fursa kwa Serikali kuwatambua wafanyabiashara wadogo kwa lengo la kupanua wigo wa ukusanyaji wa kodi (*broaden tax base*) kwa kuongeza watozwa kodi wapya;

HIVYO BASI, Kamati inaendelea kuisisitizia Serikali kuhakikisha inaongeza kasi katika zoezi la urasimishaji wa biashara na shughuli ndogondogo za kiuchumi ili kuongeza wigo wa upatikanaji wa mapato na kudhibiti upotevu wa mapato.

3.7 Utatuzi wa Changamoto zinazo athiri mazingira ya Biashara na Uwekezaji nchini (*Doing Business and Investment in Tanzania*)

Mheshimiwa spika,

KWA KUWA, Mazingira ya uwekezaji na ufanyaji biashara ni muhimu katika kuimarisha Sekta Binafsi ya ndani na kuvutia uwekezaji kutoka nje, Serikali imekuwa ikichukua hatua mbalimbali;

NA KWA KUWA, Kamati imefurahishwa na muongozo uliotolewa na TAMISEMI kwa ajili ya kuboresha utoaji wa vibali vya ujenzi katika Halmashauri na Wizara ya Ardhi kwa kuanzisha mfumo wa kieletroniki wa utoaji wa hati;

HIVYO BASI, Kamati inazitaka Wizara ya Fedha na Mipango, Ofisi ya Waziri Mkuu na Wizara ya Viwanda, Biashara na Uwekezaji kuandaa mkakati madhubuti wa kutanzua vikwazo vinavyo athiri mazingira ya uwekezaji na ufanyaji biashara. Mikakati hiyo izingatie fursa zilizopo mfano matumizi ya eneo la kijiografia na wingi wa rasilimali zilizopo. Hatua hii itasaidia kukuza uchumi haraka, kuongeza ajira, kupanua wigo wa mapato na kuondoa umaskini.

3.8 Ukusanyaji na Urejeshaji wa Kodi ya Majengo (Property rate)

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, katika mwaka wa fedha 2016/17 Serikali iliamisha ukusanyaji wa kodi ya majengo kutoka Serikali za Mitaa na kupeleka Serikali Kuu (TRA) kwa lengo la kuongeza ufanisi katika ukusanyaji;

NA KWA KUWA, Kamati ilikubaliana na pendekezo hili kwa makubaliano kwamba chanzo hiki cha mapato ni cha Serikali za Mitaa na fedha zitarejeshwa kwa ajili ya kugharamia miradi ya maendeleo iliyopangwa. Hata hivyo, utaratibu ulivyo hivi sasa unazitaka Halmashauri kuwasilisha mahitaji yao Hazina ndipo warejeshewe fedha hizo kulingana na mahitaji.

HIVYO BASI, Kamati imeona kuwa utaratibu huu unaleta ugumu kwa Halmashauri kutofautisha fedha zinazotokana na kodi ya majengo na ruzuku kutoka Serikali Kuu. Hivyo, Kamati inapendekeza Serikali itafute utaratibu rahisi wa kuzirejesha fedha hizo Halmashauri ili zitumike kwa ajili ya miradi ya maendeleo.

3.9 Maombi ya Fedha Nje ya Bajeti

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti ya Serikali katika kipindi cha nusu mwaka, miongoni mwa mafungu yaliyo Fombewa fedha nje ya Bajeti ni Bodi ya Korosho kiasi cha **Shilingi bilioni 10;**

NA KWA KUWA, Kwa mujibu wa Sheria ya Korosho Na 203, (The Cashewnut Industry Act, (Cap.203)) Kifungu cha 17A (1) vipengele (a) na (b) vimeainisha kwamba asilimia 35 ya makusanyo ya ushuru wa masafirisho ya korosho ghafi nje ya nchi utapelekwa kwenye mfuko mkuu wa Serikali na asilimia 65 itapelekwa Bodi ya Korosho kwa ajili ya kuendeleza tasnia hiyo;

HIVYO BASI, Kamati inaipongeza Serikali kwa kuweka utaratibu kupitia Wizara ya Kilimo kwa kuweka kifungu (*sub-vote*) kitakachokuwa kinapokea na kugawa fedha kwenye Bodi za Mazao mbalimbali ya uendelezaji wa mazao ya biashara ikiwemo Bodi ya Korosho. Hata hivyo, katika msimu wa mwaka wa 2016/17 Bodi ya Korosho bado haijapokea kiasi cha Shilingi billioni 88.9 kama sheria inavyotaka kutoka katika makusanyo ya ushuru wa mauzo ya zao hilo nje.

3.10 Uendelezaji wa zao la Korosho na Mazao mengine ya Biashara

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, Tanzania ina fursa katika sekta ya kilimo ambayo bado haijaweza kutumika vizuri kuongeza mauzo nje;

NA KWA KUWA, Zao la korosho limekuwa ni la mfano mzuri katika kuongeza mauzo nje ya nchi;

HIVYO BASI, Kamati inasisitiza Serikali kuona umuhimu wa kuziwezesha Bodi za Mazao mbalimbali kama vile korosho, chai, pareto, pamba, ngozi na kahawa ili ziweze kuweka mazingira wezeshi katika uendelezaji wa mazao hayo. Mfano ujenzi wa maghala, ununuzi wa pembejeo na viuatilifu, utafiti, usambazaji wa miche bora, usimamizi wa masoko na utoaji wa elimu kwa wakulima, endapo Serikali haitawezesha bodi hizi itaangamiza mazao hayo.

3.11 Utoaji wa Takwimu kwa Vipindi Husika;

Mheshimiwa Spika,

KWA KUWA, marekebisho ya Sheria ya Bajeti ya 2015 yaliyofanywa yameitaka Serikali ya kuwasilisha Bungeni Taarifa ya Utekelezaji wa Bajeti kwa kipindi cha nusu mwaka kuanzia Julai 1 hadi Desemba 31 na mwelekeo hadi Juni. Lengo ilikuwa ni kuipa Serikali muda wa kutosha kuandaa Taarifa hiyo kwa ufasaha na kwa kuzingatia ujumuishaji wa takwimu zote muhimu;

NA KWAKUWA, Taarifa iliyowasilishwa na Serikali imetoa takwimu zinazotofautiana vipindi ambapo baadhi ni za mwezi Julai - Septemba na nyingine ni za Julai- Desemba;

HIVYO BASI, Kamati inaishauri Serikali kuona umuhimu wa kutoa takwimu kwa kipindi kimoja cha nusu mwaka ili kuliwezesha Bunge kuishauri Serikali katika nyanja za ukusanyaji wa mapato, viashiria vya uchumi, mwenendo wa matumizi na utekelezaji wa miradi ya maendeleo.

4.0 HITIMISHO

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kukushukuru wewe binafsi, Mheshimiwa Naibu Spika na Wenyeviti wa Bunge kwa namna ambavyoo mnaliongoza Bunge hili kwa umahiri na umakini mkubwa.

Aidha, napenda kumshukuru Mheshimiwa Dkt. Philip Isidori Mpango (Mb), Waziri wa Fedha na Mipango, Mheshimiwa Dkt. Ashatu Kijaji (Mb), Naibu Waziri wa Fedha na Mipango kwa ushirikiano mkubwa waliutoa wakati wa kuchambua na kujibu hoja mbalimbali kwa Kamati. Vilevile, nawashukuru pia Wataalamu wote kutoka Wizara ya Fedha na Mipango pamoja na Taasisi mbalimbali za Fedha ambao wamefanya kazi na Kamati hii katika kipindi hiki. Pia, napenda kuwashukuru wadau mbalimbali wa masuala ya biashara na kodi ambao wameshirikiana na Kamati hii katika hatua mbalimbali za utekelezaji wa majukumu ya Kamati.

Mheshimiwa Spika, kwa kutambua kuwa uhai wa Kamati utaisha mara baada ya Mkutano huu wa Kumi (10) kumalizika, kwa namna ya pekee kabisa napenda kutumia fursa hii kuwashukuru Wajumbe wa Kamati hii pamoja na Wajumbe Waalikwa kwa ushirikiano walionipa katika kipindi chote nilichohudumu kama Mwenyekiti wa Kamati. Umakini na umahiri wao ulikuwa na mchango mkubwa katika kuwezesha Kamati kujadili na kutoa mapendekezo mbalimbali kwa Serikali kupitia taarifa ambazo Kamati ya

Bajeti iliwasilisha Bungeni. Naomba kuwatambua Wajumbe hao kama ifuatavyo:-

1. Mhe. Hawa Abdulrahman Ghasia, Mb - Mwenyekiti
2. Mhe. Josephat Sinkamba Kandege, Mb - Aliyekuwa M/Mwenyekiti
3. Mhe. Hamida Mohamedi Abdallah, Mb - Mjumbe
4. Mhe. Jerome Bwanausi, Mb -Mjumbe
5. Mhe. Mbaraka Kitwana Dau, Mb Mjumbe
6. Mhe. Mendrad Lutengano Kigola, Mb ...Mjumbe
7. Mhe. Maria Ndilla Kangoye, Mb - Mjumbe
8. Mhe. Susan Peter Maselle, Mb - Mjumbe
9. Mhe. Agustino Manyanda Masele, Mb - Mjumbe
10. Mhe. Janet Zebedayo Mbene, Mb - Mjumbe
11. Mhe. Freeman Aikael Mbowe, Mb - Mjumbe
12. Mhe. Flatei Gregory Massay, Mb - Mjumbe
13. Mhe. Makame Kassim Makame, Mb - Mjumbe
14. Mhe. Cecil David Mwambe, Mb - Mjumbe
15. Mhe. Susana Chogidasi Mgonukulima, Mb - Mjumbe
16. Mhe. Subira Khamis Mgalu, Mb - Aliyekuwa Mjumbe
17. Mhe. Juma Hamad Omar, Mb - Mjumbe
18. Mhe. Ali Hassan Omari, Mb - Mjumbe
19. Mhe. Martha Jachi Umbulla, Mb - Mjumbe
20. Mhe. David Ernest Silinde, Mb -Mjumbe
21. Abdallah M. Bulembo, Mb -Mjumbe
22. Mhe. Jitu Vrajlal Soni, Mb -Mjumbe
23. Mhe. Andrew John Chenge, Mb -Mjumbe
24. Mhe. Joseph Roman Selasini, Mb Mjumbe
25. Mhe. Dalaly Peter Kafumu, Mb Mjumbe
26. Mhe. Japhet Ngalilonga Hasunga, Mb Aliyekuwa Mjumbe
27. Mhe. Albert Obama Ntabaliba, Mb -Mjumbe
28. Mhe. Mussa A. Zungu, Mb -Mjumbe

Mheshimiwa Spika, napenda kuchukua fursa hii kumshukuru Katibu wa Bunge Ndugu Stephen Kagaigai na watumishi wote wa Ofisi ya Bunge kwa kuiwezesha Kamati kutekeleza majukumu yake vizuri. Aidha, napenda kuishukuru Sekretarieti ya Kamati inayoongozwa na Ndg. Lina Kitosi na Makatibu Ndg. Michael Kadebe, Ndg. Godfrey Godwin, Ndg. Emmanuel Rhobi, Ndg. Lilian Masabala na Ndg. Maombi Kakozi kwa umahiri wao na kuihudumia vema Kamati hadi kukamilika kwa taarifa hii.

Mheshimiwa Spika, naunga mkono hoja na naomba kuwasilisha.

Hawa A. Ghasia, Mb

**MWENYEKITI
KAMATI YA BUNGE YA BAJETI**

02 Februari, 2018